

УДК 37.013. 42:06.011:061. 213

Л.І. Романовська

РОЛЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ПІДТРИМЦІ ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНИХ ДИТЯЧИХ ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ

У даній статті розглядається проблема розробки і створення системи соціально-педагогічної підтримки діяльності дитячих громадських об'єднань, зокрема, особлива увага приділена місцю і ролі майбутніх учителів у реалізації проекту зазначеної підтримки. Наводяться дані проведеного формувального експерименту, суть якого полягала у залученні студентів педагогічних вузів України до роботи з членами дитячих громадських об'єднань, визначені проблеми і перспективи даної форми соціально-педагогічної роботи.

Ключові слова: соціально-педагогічна підтримка, дитячі громадські об'єднання.

Реалії сьогодення вимагають від активу дитячих громадських об'єднань постановки і розв'язання нових соціально-педагогічних завдань, пошуку як більш ефективних форм залучення дітей і підлітків до дитячих спілок, так і вдосконалення внутрішньоспілкової роботи з ними. На порядок денний поставлено, питання необхідності удосконалення діяльності як самих дитячих організацій, так і форм їх взаємодії з навколишнім соціальним середовищем. Тому особливо актуальною постає проблема комплексного педагогічного осмислення сутності соціальної і виховної роботи дитячих громадських об'єднань, розробки теорії і практики соціально-педагогічної підтримки їхньої діяльності. А значить, актуалізується і проблема розробки методології нових підходів до організації наукових досліджень щодо вивчення ефективності педагогічного впливу дитячих громадських об'єднань як на своїх членів, так і на все підростаюче покоління. У зазначеному контексті важливо організувати соціально-педагогічну підтримку діяльності дитячих спілок, залучити до цієї роботи не лише соціальних педагогів, а й діючих та майбутніх учителів. Отже, виникає необхідність насамперед теоретичного осмислення категорії „соціально-педагогічна підтримка”.

Щоб зрозуміти положення поняття „соціально-педагогічна підтримка” в загальній системі категоріального апарату соціальної педагогіки, необхідно розглянути уявлення різних науковців про зазначену дефініцію.

У малій енциклопедії з соціальної педагогіки зазначається, що серед пріоритетних завдань соціально-педагогічної діяльності є і завдання по „наданню соціальної, психологічної, педагогічної підтримки та допомоги особистості” [8, с.265].

О. Газман уявляє педагогічну підтримку як процес розробки спільного з дитиною проекту її життєдіяльності, уточнення її власних інтересів, цілей діяльності, можливостей і шляхів подолання перешкод у навчанні, спілкуванні з батьками, ровесниками На його думку, педагогічна підтримка - це діяльність педагога, спрямована на стимулювання саморозвитку, самовиховання учня як індивідуальності [2].

Т. Анохіна під педагогічною підтримкою розуміє підбір і використання системи педагогічних засобів, реалізація яких забезпечує допомогу учням у самостійному індивідуальному виборі своєї поведінки, у подоланні перешкод самореалізації в початковій, комунікативній, творчій і дозвілєвій діяльності [1].

На нашу думку, головне, що відрізняє педагогічну підтримку від соціально-педагогічної - це, по-перше, значно ширший діапазон функціонування останньої, і, по-друге, значні відмінності у функціональному призначенні й застосуванні. Це підтверджує і аналіз уявлень науковців про зазначені дефініції.

Так, зокрема, Л. Діханова стверджує, що „соціально-педагогічна підтримка діяльності суб’єктів соціального виховання, як різновид професійної роботи соціального педагога, здійснюється останнім часом в різних освітніх та інших виховних установах, організаціях, об’єднаннях, в яких перебуває дитина та спрямовується на стимуляцію її позитивної поведінки, саморозвиток, формування ціннісних орієнтацій” [3, с. 146].

На думку О. Козлової, „соціально-педагогічна підтримка особистості полягає в створенні необхідних умов для позитивно спрямованої соціалізації. Соціально-педагогічну підтримку слід розуміти як комплекс заходів, що створюють можливість оптимізувати процеси освіти, навчання і виховання підростаючого покоління” [4, с.92].

Л. Кулікова вважає, що „соціально-педагогічна підтримка - це особливий вид педагогічної діяльності, спрямованої на впорядкування дій різних суб’єктів соціальних і виховних впливів на особистість” [5, с.64].

Аналізуючи ціннісно-цільові орієнтації соціально-педагогічної діяльності Г. Філонов, зокрема, стверджує, що „соціально-педагогічна підтримка - це система певних дій, об’єднаних необхідністю оптимізувати взаємодію кількох суб’єктів соціалізації з метою створення сприятливого середовища для формування особистості” [9, с.87].

Л. Оліференко акцентує увагу на тому, що „соціально-педагогічна підтримка, це, по-перше, допомога з боку вчителів, соціальних педагогів конкретному підлітку у подоланні ним особистісних проблем, і, по-друге, це послідовна робота державних органів влади і управління, а також недержавних організацій, спрямована в цілому на створення

організаційних, правових і соціальних умов для повноцінного розвитку і формування молодого покоління” [6,с.211].

Задамо собі питання; А яку, власне кажучи, роль повинна відігравати соціально-педагогічна підтримка діяльності дитячих громадських об'єднань? На нашу думку, ця роль повинна полягати насамперед у піднесенні ефективності роботи зазначених структур. Виходячи із даної позиції вважаємо, що одним з важливих теоретичних питань, правильне розв'язання якого безпосередньо впливає на визначення шляхів практичного впливу на ефективність спільної діяльності членів дитячих спілок, є питання про методи і форми організації соціально значущої і суспільно корисної діяльності цих формувань. Вирішення зазначеної проблеми необхідно починати з визначення критеріїв і показників реальної діяльності дитячих громадських об'єднань. Ці критерії і показники, на нашу думку, складають необхідні і достатні ознаки для різносторонньої оцінки успішності роботи дитячого громадського об'єднання, враховуючи як суму індивідуальних досягнень кожного члена об'єднання, так і власне самовиховний та виховний ефект його діяльності.

Проблема критеріїв ефективності діяльності організованих структур (малих груп) активно досліджуються в соціальній психології. У працях зарубіжних психологів враховуються, головним чином, два показники роботи малих соціальних груп: *їхня продуктивність* і *задоволеність від виконаної роботи*. Ось яке визначення ефективності діяльності організованої групи наводиться в статті з журналу „Social Psychology and Modern Life”: „Ефективність групи - це міра відповідності її діяльності поставленим цілям. Є два способи оцінки цієї відповідності. Один з них домінує і пов'язаний з досягненням групи в роботі, інший - зорієнтований на оцінку того, якою мірою група задовольняє соціальні та емоційні потреби її членів” [12, с.582].

Дослідження діяльності сучасних дитячих громадських об'єднань дозволяє дійти висновку, що до критеріїв її оцінки слід віднести ступінь відповідності сутності функціонування в цілому і діяльності дитячої спілки нормам суспільної моралі і соціальних сподівань підростаючого покоління.

На практиці міру відповідності сутності і діяльності дитячої спілки нормам суспільної моралі ми оцінюємо завдяки співвіднесенню наявності чи домінуванню егоїзму чи альтруїзму її членів, через співвідношення (коефіцієнт наявності) соціально значущої і суспільно корисної діяльності із загальною масою всієї роботи спілки.

Як свідчать матеріали проведеного дослідження, діяльність дитячих громадських об'єднань здебільшого має несистематичний характер. Разом з тим акції і заходи, які проводяться, загалом відображають основні напрями змісту виховання, що і дозволяє розглядати їх в якості суб'єктів виховного і соціалізуючого впливу.

Найбільш підготовленим контингентом, який потенційно може посилити ефективність роботи зазначених формувань, є студенти педагогічних вузів і молоді учителі. Як ми виявили, у тих дитячих громадських об'єднаннях, де основну роль в організації їхньої діяльності відіграють діючі і майбутні учителі, професійна постановка їхньої діяльності знаходиться на значно вищому рівні, ніж у дитячих спілках, з якими не працюють вчителі і студенти педагогічних вузів. Це перетворює на актуальні як проблему залучення майбутніх педагогів до роботи з дитячими громадськими об'єднаннями, так і проблему співпраці суб'єктів дитячого руху і загальноосвітніх навчальних закладів.

Аналізуючи зазначену проблему, С. Харченко вказує на те, „що настав час, коли склались об'єктивні умови, які дозволяють сформулювати новий принцип виховання, що відображує сутність взаємодії школи, учителя з дитячим громадськими об'єднаннями” [10, с.13]. Розвиваючи свою концепцію, дослідник також визначив умови успішного співробітництва педагогічного колективу школи з дитячими громадськими об'єднаннями:

1. „Авторитарно-імперативні принципи організації педагогічного процесу в школі відходять в минуле. На зміну монопольному становищу школи приходять соціальна і культурна взаємодія всіх інститутів соціалізації в рамках правового суспільства.
2. З'явився, формується і розвивається новий автономний інститут соціалізації - дитячі громадські об'єднання.
3. Школа і дитячі громадські об'єднання як моделі соціалізації доповнюють один одного, зв'язуються загальною метою розвитку особистості дитини, яка знаходить своє втілення в загальних і специфічних для кожної моделі формах і методах її досягнення.
4. Сучасні наукові розробки проблеми взаємодії учителя і дитячих громадських об'єднань можуть служити науковою базою для визначення сутності цієї взаємодії на рівні педагогічної категорії” [10, с.13-14].

У цьому контексті важливо розробити систему підготовки майбутніх учителів до роботи з дитячими громадськими об'єднаннями і визначити її мету.

С. Харченко вказує, що при розробці педагогічних цілей навчання студентів обов'язково необхідно враховувати принципи ціле покладання. До них він відносить [11, с.40]:

1. Принцип соціальної обумовленості цілей професійної освіти.

Реалізація цього принципу в процесі підготовки майбутніх педагогів до роботи з дитячими громадськими об'єднаннями передбачає: врахування сучасної ситуації в дитячому русі (різноманітність національних дитячих громадських об'єднань і варіативність їх діяльності); врахування намагань дітей і підлітків самовизначитись і

самореалізуватися, з однієї сторони, і відсутність реальних умов та можливостей для цього.

2. Принцип діагностичної спрямованості.

Згідно цього принципу мета повинна формулюватися суспільною необхідністю визначення структури професійної діяльності учителя.

3. Принцип прогностичності цілі.

Врахування цього принципу важливе для забезпечення стабільності змісту навчання. Відносно предмету нашого дослідження можна припустити, що:

- процес інституціалізації дитячого руху в Україні і надалі буде інтенсивно розвиватися;
- підвищиться увага до дитячих громадських об'єднань з боку органів державної влади, органів самоврядування;
- буде розроблена і впроваджена система широкомасштабної державної і соціально-педагогічної підтримки їхньої діяльності.

4. Принцип регулюючої орієнтації цілі.

Згідно цього принципу необхідно враховувати, що мета навчання є системо утворюючим фактором у процері професійної підготовки, забезпечуючи взаємозв'язок всіх компонентів. Тому вона повинна формулюватись таким чином, щоб відповідала реальним можливостям змісту, форм і методів навчання.

Науковцями доведено, що важливим чинником пробудження інтересу студентів педагогічних вузів України до громадської роботи, виконання професійних обов'язків учителя є позанавчальна виховна робота, від якості організації та змісту якої залежить рівень творчої активності й суспільної спрямованості молодих людей.

У період переосмислення ціннісних орієнтацій, кризових явищ в суспільстві, важливе значення набуває посилення уваги до професійної підготовки майбутнього учителя, і, особливо, до його підготовки стосовно виховної роботи з учнями. До складових такої роботи ми відносимо і роботу з членами дитячих громадських об'єднань.

Однією з найбільш важливих проблем, які знаходяться в сфері інтересів нашого дослідження, є проблема участі майбутніх учителів у реалізації проекту загально-педагогічної підтримки діяльності дитячих громадських об'єднань. Проведене дослідження дає підстави вважати, що базову основу співробітництва студентської молоді, молодих учителів та учнів загальноосвітніх навчальних закладів у ролі членів дитячих спілок було започатковано ще на початку 90-х років ХХ сторіччя. За нашими спостереженнями, в цілому прослідковується багатобічюча лінія в процесі професійно-творчої самореалізації майбутніх учителів в ролі педагогів-наставників дитячих спілок: вищий педагогічний навчальний заклад — дитяче громадське об'єднання — загальноосвітній навчальний заклад.

Вивчаючи участь студентів педагогічних вузів України в роботі дитячих громадських об'єднань, ми дійшли висновку, що її можна

тракувати як добровільну педагогічну за своїм характером працю, що спонукається високими гуманістично-моральними мотивами, вільну від матеріальної зацікавленості, тобто альтруїстичну, результатом якої є багатогранна суспільна користь.

Інтерес майбутніх учителів до участі в проекті реалізації соціально-педагогічної підтримки діяльності дитячих громадських об'єднань розуміється нами як складна інтегральна властивість особистості, яка виявляється в усвідомленому, цілеспрямованому і вільному її рішенні включитися у зазначену діяльність. Ця властивість супроводжується пізнавальною та емоційною установками особистості і спрямована на оволодіння предметом даної сфери праці.

Дослідження показало, що наявність інтересу до участі у діяльності дитячих громадських об'єднань у студентів характеризується рядом ознак. Їхнє виділення в такій складній особистісній властивості в певній мірі умовне, оскільки всі ознаки інтересу знаходяться в динаміці і розкриваються лише в мірі конкретної участі у зазначеній діяльності.

Відповідно нами визначені *прямі, побічні* і „*поведінкові*” ознаки виявлення зацікавленості студентів до даного виду діяльності. Вважаємо, що до прямих ознак відносяться ті, які характеризують властивості самого інтересу до діяльності дитячих організацій. Це зміст і характер практичної діяльності, склад мотивації і ставлення студентів до дитячих спілок і їхньої роботи.

В основу визначення побічних і „поведінкових” ознак інтересу до діяльності дитячих громадських об'єднань у студентів педагогічних вузів України були покладені функції цього феномену. Побічні ознаки характеризують соціально-психологічні властивості особистості студента (характер поглядів, ціннісні орієнтації - „диспозиція особистості”) [7, с.93], ініціативність, спрямованість орієнтації на даний вид діяльності в процесі майбутньої професійно-творчої самореалізації як учителя.

„Поведінкові” ознаки знаходять своє відображення в соціально-педагогічній активності, характері емоційних відносин, у громадській думці членів дитячої спілки. Вони фіксувались нами в ході спостереження за участю студентів у процесі реалізації проекту соціально-педагогічної підтримки діяльності дитячих громадських об'єднань. Виявлення ознак досліджуваної особистісної властивості дозволило створити її рівневу характеристику. Під останньою ми розуміємо якісну характеристику і взаємодію ознак, достатньо стійких і типових як базових для формування зацікавленості до даного виду діяльності.

У ході дослідження було встановлено, що сформованість інтересу до участі у зазначеному проекті у майбутніх педагогів слід розрізняти за такими рівнями: *високий (IV), достатній або вище середнього (III), середній (II) і низький (I).*

Високий (IV) рівень сформованості інтересу до участі у проєкті соціально-педагогічної підтримки діяльності дитячих громадських об'єднань ми виявили у групі студентів, для яких є характерним позитивно-активне ставлення до зазначеного виду соціально-педагогічної діяльності, до самих дитячих громадських об'єднань. Члени цієї групи прагнуть до систематичної і цілеспрямованої роботи з дитячими спілками. Для студентів цієї групи домінуючими є такі типи мотивів, як „громадянський професійний обов'язок”, „потреба у самореалізації через участь у соціально значущій і суспільно корисній роботі зазначених структур”, „суспільна значущість смислу життя”, „колективістські судження” тощо. Відмінною ознакою цього рівня є відносно доскональне оволодіння необхідними педагогічними вміннями і навичками, їхнє нестандартне застосування в процесі соціально-педагогічної діяльності дитячих громадських об'єднань. За нашими спостереженнями саме студенти даної групи і після закінчення педагогічного вузу продовжують співпрацювати з дитячими громадськими об'єднаннями, залучаючи до роботи в них і учнів своєї школи.

Достатній (III) рівень позначає менш соціально зрілу, але „вище середнього” стадію сформованості інтересу до участі в соціально-педагогічній діяльності дитячих громадських об'єднань. Цей рівень характеризує студентів, які усвідомлюють соціально значущу і суспільно корисну роботу дитячих спілок як особистісно-вартісну і вкрай необхідну, як свій громадянський і професійний обов'язок. Домінують мотиви пов'язані із змістом самої діяльності, з можливостями самореалізації, самовираження у ній; „глибина” включеності в цю діяльність в значній мірі залежить від зовнішніх стимулів.

Середній (II) рівень характеризує „середній” ступінь сформованості інтересу до участі у проєкті соціально-педагогічної підтримки в тих студентів, які в цілому позитивно ставляться до дитячих громадських об'єднань, проте цілий ряд студентів зазначеної групи розглядають роботу з їхніми членами як нав'язану їм. У цілому дана група студентів намагається ухилитися від виконання цього доручення, виконує його неохоче. Разом з тим, при відповідній роз'яснювальній роботі, вони все ж її в цілому виконують.

Низький (I) рівень характеризує найнижчий ступінь участі у реалізації проєкту соціально-педагогічної підтримки діяльності дитячих громадських об'єднань. Ця група студентів відзначається в цілому негативним ставленням до дитячих спілок і до позашкільної виховної роботи в цілому. Представники цієї групи намагаються за будь-якої нагоди ухилитися від роботи з членами зазначених об'єднань.

Таким чином, проведені нами дослідження дозволяють дійти таких висновків:

1. Інтегральним критерієм інтересу майбутніх учителів до роботи з членами дитячих громадських об'єднань є ступінь усвідомленого

- бажання студента включитися в діяльність зазначених формувань, надати їй соціально значущого і суспільно корисного характеру.
2. Забезпечення ефективності діяльності дитячих громадських об'єднань у значній мірі залежить від активної участі в ній студентів педагогічних вузів, яка, в свою чергу, залежить від усвідомлення майбутнім учителем суспільної значущості зазначеного виду соціально-педагогічної роботи, що, на нашу думку, є важливим чинником у процесі підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Анохина Т.В. Идеи и технологии педагогической поддержки в образовании США, Великобритании, Голландии /Т. В. Анохина // Воспитание и педагогическая поддержка детей в образовании: Материалы всерос. конф. / Под ред. О. С. Газмана. - М., 1996. - С. 16-57.
2. Газман О.С. Неклассическое воспитание: от авторитарной педагогики к педагогике свободы / О.С. Газман. - М.: Академия, 2003. - 320 с.
3. Диханова Л.Г. Социальный педагог, педагог дополнительного образования. Учебно-метод. пособие / Л.Г. Диханова. - Екатеринбург: ЕГУ, 1998,- 189 с.
4. Козлова О.И. Введение в теорию социального воспитания / О.Н. Козлова. - М.: Интерпракс, 1994. - 208 с.
5. Куликова Л.Н. Саморазвитие ребёнка в детской организации: психолого-педагогические возможности / Л. И. Куликова. - Хабаровск: ИПРА, 1997.-218 с.
6. Олиференко Л.Я. Муниципальная система социально-педагогической поддержки детства: теория и практика: дисс. ...д-ра пед. наук: 13.00.05 / Л.Я. Олиференко. - М., 2000. - 406 с.
7. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности / Под ред. В. А. Ядова. - М., 1979. - 391 с.

This article deals with the problem of elaboration and creation of the system of social pedagogical support of children public organizations activity. Special attention is paid to the place and role of intending teacher's realization in this context. The article also deals with forming experiment that was realized by involving students from higher educational establishments into cooperation with children public organizations and identifying the perspective of such kind of work.

Keywords: social pedagogical support, children public organizations.

Отримано 29.01.2010